

ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

На основі аналізу поглядів провідних дослідників творчості виділено і систематизовано за значимістю основні фактори розвитку креативності студентів, надано коротку характеристику кожного з них.

Проблемі розвитку креативності студентів приділяється багато уваги в сучасній психолого-педагогічній літературі. Це зумовлено потребою суспільства в спеціалістах, зданих мислити творчо, швидко знаходити альтернативні та оригінальні шляхи вирішення проблем.

Великий внесок у розвиток ідей розвитку креативності особистості зробили українські (В. Клименко, Є. Лузік, О. Потебня, В. Роменець, Л. Шелестова), російські (Д. Богоявленська В. Дружинін, О. Лук, С. Максимова, О. Матюшкін, О. Мороз, Є. Ніколаєва, Я. Пономарьов) та зарубіжні (Г. Алдер, Дж. Гілфорд А. Маслоу, К. Поппер, К. Роджерс, П. Торренс) педагоги і психологи.

В сучасній психолого-педагогічній літературі немає єдиної думки щодо факторів, які впливають на рівень розвитку креативності студентів. Так, наприклад, видатний американський дослідник природи креативності П. Торренс виділяє сім, Я. Пономарьов – п'ять, Є. Ніколаєва – вісім факторів розвитку креативності. Причому різняться фактори не тільки за кількістю, але й за якістю. Також немає однозначної думки щодо ступеня значимості того чи іншого фактора.

Мета цієї статті: виділити основні фактори, що впливають на розвиток креативності студентів, систематизувати їх за значимістю, дати коротку характеристику.

Креативність – здатність індивіда до нестандартного, творчого мислення, чутливість індивіда до проблем та пошуку шляхів їх вирішення, здатність до гнучкого мислення й висуненню нових ідей; чутливість до дисгармонії наявних знань [1, 185].

Фактор – умова, рушійна сила будь-якого процесу, явища, чинник [2, 1526].

Відомий дослідник творчості О. Пономарьов вважає, що високого рівня розвитку креативності можна досягти за умов збігу наступних факторів: перцептивних (незвичайна напруженість уваги, величезна вразливість, сприйнятливність), інтелектуальних (інтуїція, розвинена фантазія, вигадливість, здатність до передбачення, широта знання) і характерологічних якостей (відхилення від шаблону, оригінальність, ініціативність, наполегливість, висока самоорганізація, величезна працездатність), вікових особливостей, мотивації [3].

Російський психолог О. Лук приділяє увагу чотирьом факторам розвитку креативності: творчим здібностям (розумовим та пов'язаним із мотивацією і темпераментом), творчому клімату (середовищу), мотивації, підсвідомості (інтуїції) [4].

За О. Матюшкіним факторами розвитку креативності виступають: пізнавальна мотивація, творчі здібності, вікові особливості, сумнів, соціокультурні особливості [5].

Таким чином, російські педагоги і психологи другої половини ХХ століття найважливішими факторами розвитку креативності вважають творчі здібності (до них доцільно віднести перцептивні, інтелектуальні і характерологічні якості О. Пономарьова), мотивацію і вікові особливості.

В роботах український і російських вчених початку ХХІ століття спостерігається продовження цієї тенденції: Є. Ніколаєва (мотивація, досвід, час, психолого-фізіологічний стан людини, інтенсивне емоційне переживання, соціокультурні та вікові особливості, рівень інтелекту вищий за середній [6]), С. Максимова (вікові особливості, мотивація, творче середовище [7]), Л. Шелестова (творчі здібності, інтуїція та творче середовище [8]).

Аналіз поглядів дослідників західних країн показав, що вони є дуже близькими сучасним вітчизняним дослідникам.

Так, американський дослідник П. Торренс, виділяє такі фактори розвитку креативності: творчі здібності; уміння; мотивація; рівень інтелекту вищий за середній; підтримка захоплень батьками; стабільність інтересів; знайомство з іншими стереотипами поведінки, мовлення, навчання (проживання та навчання в інших країнах, оволодіння іноземними мовами у ранньому віці) [9, 39-40]), а Г. Алдер – наступні: творчі здібності; творче середовище; рівень інтелекту вищий за середній; соціокультурний фактор; мотивація; інтенсивне емоційне переживання; оптимізм [10]).

Проаналізувавши погляди провідних вчених різних країн, ми виділили основні фактори, що впливають на розвиток креативності студентів і систематизували їх за значимістю:

- 1) творчі здібності;
- 2) творче середовище;
- 3) соціокультурні особливості;
- 4) творча мотивація;
- 5) рівень інтелекту вищий за середній;
- 6) вікові особливості;
- 7) досвід;
- 8) час;
- 9) інтенсивне емоційне переживання;
- 10) підсвідомі процеси (інтуїція).

Всю різноманітність творчих здібностей можна поділити на три групи: 1) здібності, пов'язані з мотивацією; 2) з темпераментом; 3) розумові (інтелектуальні) здібності [4, 27]. Звичайно, майже не існує людей, у яких всі вони виражені рівномірно. Проте, психологи (О. Лук, Г. Алдер), вважають, що кожен має величезний потенціал задатків, але далеко не всі з них розвиваються [4, 51-52], [10, 108-110].

Таким чином, одним з найважливіших факторів розвитку креативності є середовище, в якому живе, виховується і навчається людина (наявність творчого клімату). Авторитарні сім'ї з незаперечною владою батьків сприяють розвитку у дітей лише формально-логічного мислення. Навпаки, егалітарні сім'ї, де заохочують дітей до незалежності та самостійності, сприяють розвитку також фантазії та уяви. Ми згодні з позицією О. Лука, що сполучення логіки й уяви в значній мірі сприяє креативності [4, 59].

Не менше значення має соціокульт. Так, музично обдарована дитина із соціально неблагополучної сім'ї навряд урний фактор чи напише симфонію. В середньовічній і сучасній Європі, в країнах сходу і заходу жінки мають різні можливості розвивати свою креативність.

За сприятливих умов названих вище факторів важливу роль відіграє творча мотивація. Виділяються наступні її особливості: наявність внутрішнього, а не зовнішнього джерела мотивації (А. Маслоу, К. Роджерс); активний початок, ініціативність (О. Матюшкін, Д. Богоявленська); особистісна природа (С. Степанов, І. Семенов); неадаптивний, непрагматичний характер (М. Бахтін, В. Дружинін); незалежність від минулого досвіду, виникнення тут-і-тепер (О. Матюшкін, С. Мотков); орієнтація не на продукт, а на процес (А. Маслоу, Я. Пономарьов); стихійність, спонтанність, привабливість невідомості, невизначеності результату (Я. Пономарьов, К. Поппер) тощо [7, 42].

Ми дотримуємося найбільш поширеної на сьогодні точки зору, що висококреативною може стати лише та людина, яка має рівень інтелекту вищий за середній – «теорія інтелектуального порога», або «гранична теорія» (Г. Алдер, Є. Ніколаєва, П. Торренс). Сутність її полягає в тому, що оптимальний рівень розвитку інтелекту лежить в області коефіцієнту інтелектуальності (IQ) приблизно 120 балів. Більш високий рівень розвитку інтелекту не сприяє творчим досягненням людини, а іноді може заважати їм. Інтелектуальний коефіцієнт нижче за 120 балів може перешкоджати у творчій діяльності [11, 149].

Вікові особливості розвитку креативності студентської молоді докладно вивчені українськими дослідниками. В. Клименко вважає, що цей період є перехідним від віку революціонера до віку майстерності. Вік *революціонера* триває від 13 до 21 року. Це вік пам'яті готових відповідей на запитання. В цей період у людини працює механізм творчості, але не на повну потужність. Тут працює який-небудь один з елементів механізму, а всі інші сприяють його роботі. Вік *майстерності* продовжується від 21 до 34 років. У цей час механізм творчості наблизився до стану гармонії й людина робить спроби виконувати творчу роботу, надає механізму природної сили [12, 129-146]. До аналогічних висновків приходять і В. Роменець. На його думку, студентська молодь з самого початку навчання у вузі прагне до «абсолютно» повного знання як єдино істинного (вік революціонера за В. Клименко). Вона інтуїтивно відчуває нестачу своїх знань і усвідомлює вимоги до свого власного інтелектуального зростання. Таке усвідомлення симптоматичне. Воно призводить до краху ідеалізованого інтелектуалізму. Молодь, що прагне до науки; переживає якийсь злам у відношенні до неї. В. Роменець вважає, що це починається вже на четвертому курсі (перехід до віку майстерності за В. Клименком), може трохи раніше, де вимоги до принципової повноти знань найвищі. І саме з відношення між теоретичним і практичним інтелектом виникає найґрунтовніша база для творчості [13, 55-57].

Будь-яка творчість спирається на досвід, і все створене різноманіття будується на формах, сприйнятих з реального світу і в подальшому змінених. Іншим фактором розвитку креативності студентів є **час**, бо кожна хвилина приносить новий досвід. Але при цьому досвід і час не встановлюють єдиний фактор, бо можна мати багатий досвід і не використовувати його [6, 30-32].

Інтенсивне емоційне переживання. Сприяти розвитку креативності можуть лише позитивні емоції: якщо людина вірить у свої можливості, вона досягає позитивних результатів у найрізноманітніших сферах і росте у своїх очах, а це окриляє [10, 99].

Інтуїція часто грає вирішальну роль у великих наукових відкриттях, професійній творчості (педагогічна інтуїція, інтуїція у процесі медичного діагнозу, художній творчості тощо) (8, 11). Проте слід пам'ятати, що інтуїтивні умовиводи можуть бути як вірними, так і помилковими [4, 127-135].

Таким чином, ми виділили десять факторів розвитку креативності студентів і розташували їх в порядку зменшення значимості: творчі здібності; творче середовище; соціокультурні особливості; творча мотивація; рівень інтелекту вищий за середній; вікові особливості; досвід; час; інтенсивне емоційне переживання; підсвідомі процеси (інтуїція). Також було надано коротку характеристику кожного з них.

Перспективним напрямком подальшого дослідження проблеми є пошук педагогічних умов розвитку креативності студентів з урахуванням виділених факторів.

Література:

1. Еникеев М. Энциклопедия. Общая и социальная психология. – М.: ПРИОР, 2002. – 560с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. В. Бусел. – К.: Ірпінь, 2007. – 1736с.
3. Пономарев Я. Психология творчества и педагогика. – М.: Педагогика, 1976. – 280с.
4. Лук А. Мышление и творчество. – М.: Политиздат, 1976. – 144с.
5. Матюшкин А. Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики. – М.: Школа-Пресс, 1993. – 128с.
6. Николаева Е. Психология детского творчества. – СПб.: Речь, 2006. – 220с.
7. Максимова С. Творчество: созидание или деструкция? – М.: Академический Проект, 2006. – 224с.
8. Як допомогти дитині стати творчою особистістю / Упоряд. Л. Шелестова. – К.: Редакція загальнопедагогічної газети, 2003. – 112с.

9. Одаренность и возраст. Развитие творческого потенциала одаренных детей: Учебное пособие / Под ред. А. Матюшкина. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2004. – 192с.

10. Алдер Г. CQ, или Мускулы творческого интеллекта: Пер. с англ. – М.: Фаир-пресс, 2004. – 496с.

11. Смирнов С. Педагогика и психология высшего образования: от деятельности к личности: Учебное пособие. – М.: Академия, 2001. – 304с.

12. Клименко В. Психологія творчості: Навчальний посібник. – К.: Цент навчальної літератури, 2006. – 480с.

13. Роменець В. Виховання творчих здібностей у студентів. – К.: Вища школа, 1973. – 96с.

УДК 371.057

Сгадов С.В.

ТВОРЧИСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК КОМПОНЕНТ ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті висвітлено структуру організаційної культури вчителя, її взаємозв'язок з творчістю. Розкрито сутнісні характеристики творчої особистості та шляхи її розвитку як суб'єкта педагогічної взаємодії.

Проблема ефективності підготовки педагогічних кадрів завжди була в центрі уваги дослідників. У період реформування системи освіти особливої актуальності набули такі аспекти цієї проблеми як формування особистості вчителя. Нова освітня парадигма передбачає становлення компетентності, розвиток ерудиції, творчого потенціалу і культури особистості.

Для розвитку освіти істотне значення завжди мали такі чинники, як „особистість учителя”, „педагогічна культура”, „морально-психологічний клімат навчального закладу” та інші. Нині в цьому смисловому ряді базових понять присутні актуально значущі поняття „організаційна культура вчителя” та організаційна культура закладу освіти”.

Термін „організаційна культура” вперше з'явився у англійській літературі у 60-х роках ХХ століття. Це поняття нині широко вживається у зарубіжному менеджменті (Дж.Ходстід, Е. Шайн, Т. Пітерс, Р. Моран). Останнім часом воно стало часто використовуватися і у вітчизняній літературі.

Єдиної точки зору на поняття організаційної культури нині не вироблено, як і не існує загальноприйнятого його визначення. Більшість авторів під цим поняттям розуміють: норми і правила поведінки; мову спілкування працівників; звичаї та ритуали; історію організації; цінності організації, які орієнтують індивіда в тому, яка поведінка вважається допустимою або не припустимою. Важливим атрибутом організаційної культури є „символіка”, за допомогою якої ціннісні орієнтації „передаються” членам організації. Внутрішніми складовими організаційної культури вчені вважають прийняту систему комунікації (спілкування), положення особистості в організації. До зовнішньої складової організаційної культури дослідники відносять саме приміщення організації і його дизайн, розташування, обладнання, меблі, наявність фірменного одягу для працівників.

Всі ці характеристики організаційної культури разом відображають і надають смисл концепції організаційної культури. Члени організації, поділяючи віру і очікування, створюють своє фізичне оточення, виробляють мову спілкування, здійснюють дії, які адекватно сприймаються іншими і проявляють почуття і емоції, зрозумілі усім. Все це, будучи сприйнятим працівниками, допомагає їм зрозуміти і інтерпретувати культуру організації.